en bekend staan als boereerders, toovenaars en afgodendienaars". Immers al dezulken hebben geen 't minste uitzicht, om in de eeuwige zaligheid in te gaan. Juist omgekeerd toch wordt over alle de zoodanigen nogmaals het hardste oordeel uitgesproken. Zoo toch staat er: »Hun deel is in den poel des vuurs, die brandt van sulfer, hetwelk is de tweede dood". Reeds eenmaal zijn ze gestorven. In de algemeene opstanding zijn ze weer uit den dood in het leven teruggekeerd. Doch dat leven is hun blijvend aandeel niet. Integendeel, aanstonds keeren ze weer in den dood terug, en dit wordt uitgedrukt door de verklaring, dat hun deel is »in den poel des vuurs die brandt".

Geheel deze plechtige en hard aangrijpende betuiging, eerst van den Engel, en daarna van God zelf, is dus niet de taal die in 't hemelsche Jerusalem door de gezaligden zal worden beluisterd. In den kring der gezaligden en in dat nieuwe Jerusalem kan van zulk een bedreiging, en zelfs van zulk vermaan, geen sprake meer zijn. Is eenmaal de beslissing gevallen, zonk de oude wereld weg, trad de geheel nieuwe verhouding in, dan is geen overgang van ongeloof in geloof, van egoïsme in liefde, en van hoererij in godzaligheid meer denkbaar. De schifting, de scheiding, de splitsing van al wie leefde, was in twee vlak tegenover elkaar staande groepen, toeft dus niet meer en moet niet meer worden ingewacht, maar trad toen reeds ten volle in en is dan voleind. Geen verlokking tot zonde zal dan meer voor Gods kinderen denkbaar zijn, maar ook geen lokstem ten eeuwigen leven meer te beluisteren zijn voor wie niet ingeschreven werd in het Boek des Levens. Zoolang de verleiding van den duivel nog vrij was gelaten, kon dit alles denkbaar zijn, en moest er zelfs mee gerekend worden. Nu daarentegen, nadat eenmaal de wereld van voorheen was ondergegaan en de nieuwe aarde met het nieuwe Jerusalem uit den hemel was nedergedaald, viel alle denkbaarheid en mogelijkheid van zulk een op en neer slingeren weg. Men was nu Godes òf men zag den poel des vuurs voor zich geopend. Een tweede keuze was er niet.

Dr. A. K.

„Hoort niet naar hen".

> Hoort niet naar hen, maar dient den koning van Babel, zoo zult gij leven. Waarom zoude deze stad tot eene woestheid worden?
>
> Jeremia XXVII : 17.

In hachelijke en moeilijke omstandigheden komt ons gemeenlijk raad van allen kant toe. Onder die raadgevers nu zijn trouwe, warme, oprechte vrienden, naar wier broederlijk woord we gaarne luisteren zullen, maar, heeft onze zaak zuchthaarheid gekregen, dan komen gemeenlijk ook half-vrienden zich bij ons indringen, zich mengen in onze moeilijkheden, en het ons met hun raad en aanbeveling moeilijk maken. Hiertegen nu ging onder Israel, toen het voor Babel bezweek, een manend en waarschuwend woord des Heeren uit. Neen, naar zulke zich indringende raadgevers zult ge niet hooren. Ge zult 't oor voor hen sluiten. Ge zult u van hun rusteloos gepraat afscheiden. Die indringers zijn uw vrienden niet, en veel min zijn ze van uw God besteld, om u 't pad des levens te wijzen. Het zijn ingebeelde wijzen, die er lust in hebben zich in alle geding en geschil te mengen, en zoo ge aan hun raad u overgeeft, zijt ge verloren. »*Hoort niet naar hen.*"

Ze stellen zich als halve profeten en waarzeggers aan. Ze doen zich voor als ware hun uw toekomstig lot geopenbaard, en als waren zij uw trouwe raadslieden, om u van den doolweg af te leiden. En toch is al hun zich mengen in uw zaken niets dan onheilige bemoeizucht, en een zich aanstellen als ware hun een hooger inzicht ten deel gevallen, om u te redden uit uw verlegenheid. Het is bij al zulke raadgevers één gissen en missen, waardoor ze u op 't dwaalspoor leiden. Ze verstaan niets van Gods bestel met u. Ze begrijpen niets van wat uw God met u doende is. Het is hinderlijke oppervlakkigheid waarmee ze u overvallen. Er spreekt in hun woord geen drang der liefde, om u uit uw verlegenheid te helpen. Al wat hen bezielt en drijft is de zucht, om als kenners van diep inzicht zich aan u op te dringen. Het is een spelen met den ernst van uw lot, dat hun den overmoed geeft, om zich in uw verlegenheid te mengen. Ze bidden niet voor u, en ze nemen u en uw lot niet in 't diepst van hun gedachten op, maar stellen zich aan, als ware hun een rijker inzicht in uw bange omstandigheden verleend. Het is hun niet te doen, om u te redden, maar eeniglijk om den indruk op u te maken, als ware hun een wijsheid van hooger orde verleend. Hun toeleg is, zich gewichtig in uw oog te maken. En als ge straks het slachtoffer wordt van hun averechtsch beleid dat ze u opdringen, geven ze u de schuld, dat ge niet stipt genoeg op hun raad acht gaaft en vermaken zich in uw tegenslag.

Vandaar dat de profeet 't zoo beslist in den naam des Heeren uitspreekt, dat het bedreigde volk niet alleen den raad van zulke indringers niet volgen mag, doch zelfs niet naar hen luisteren moet. 't Woord dat uitgaat, zegt niet alleen dat ze niet doen mochten wat hun wordt opgedragen, maar dat ze, veel sterker nog, niet eens naar zulke met hen spelende raadgevers hooren mogen.

't Heet niet: Doet niet wat ze u zeggen, maar veel sterker nog: Wendt u van hen af, en hoort niet eenmaal wat ze u zeggen. Reeds dat kan u in gevaar brengen. »*Hoort niet naar hen.*"

Reeds het hooren naar zulk een verkeerden raadgever kan op zich zelf een doodelijk gevaar met zich brengen, juist wijl eigen verlegenheid in zulk een noodgeval ons er zoo licht toe verleidt, om anderer raad en voorlichting in te roepen.

Het zijn niet maar aan ernst gespeende raadgevers, die zich aan u opdringen, maar er is in zulk een verlegenheid zelfs zoo licht een neiging, om juist naar zulke bemoeizieke indringers te luisteren.

We verkeeren dan in ernstige verlegenheid. 't Slaat ons alles tegen. We duchten het bangste en ergste, en zien geen uitweg. Op allerlei redmiddel turen we. Het éene voor en het andere na duikt in onze overleggingen op, om ons uit den nood te redden. En terwijl we zoo zoeken en tasten, en niet weten, hoe ons te redden, komen dan zulke ingebeelde wijzen ons toespreken. Ze vragen dan wat ons deert, en ze geven ons gelegenheid om ons hart voor hen uit te storten. In de verlegenheid van onze spanning lacht dit ons dan toe. Hun belangstelling boezemt ons zelfs hope in, dat ze ons allicht uit den nood kunnen redden. En zoo overkomt 't ons dan, dat we niet zeiden aan een ons anders vrij onverschillig raadsman gaan klagen wat ons hart beklemt, en met onzen bangen nood ons aan hem overgeven, als ware hij ons van God besteld om ons uitkomst in den nood te tooveren, en dezen af te wenden van ons benepen hart.

Vooral zoo oude, trouwe vrienden ons 't lot dat ons wacht, donker schilderen, en in oprechtheid voor God gevoelen doen, dat hetgeen ons wacht, bang en bitter zal zijn, verlokt 't ons dan zoo licht, bijaldien zulk een schijnvriend ons een gelukkiger uitweg voorspiegelt. Ons hart dorst dan naar uitkomst, en juist omdat zulk een bemoeizieke prater ons zulk een uitkomst voor durft spiegelen, zijn we dan zoo licht geneigd, om aan zijn woord beteekenis te hechten, en juist daardoor verdolen we dan op den weg der luchthartigheid, die ons van onzen God afleidt.

Het gevaar van zulk een aantrekkelijke misleiding wordt hier dan bij Jeremia ook in 't minst niet verbloemd. Het gevaar dat in zulk een afdolen naar den verkeerden raadgever schuilt, wordt veeleer klaar in 't licht gesteld. En als van zelf aangewezen redmiddel uit zulk een noodlottig afdolen op bedenkelijke paden, gaat daarom de stellige raad aan 't afgedoolde volk uit: „*Hoort niet naar hen*".

Ons hart is in zulke bange oogenblikken veelal te zeer geschokt, om tot genoegzame zelfbeheersching in staat te zijn. Leenen we eenmaal aan zulke averechtsche raadgevers het oor, dan gaat 't al spoedig hoe langer hoe verder. We zouden o, zoo gaarne alsnog gered zijn, en 't gevaar dat ons bedreigt, afgewend zien. En is er nu iemand die ons daar hope op geeft, en 't waagt ons zulk een afwending voor te spiegelen, dan is 't bijna niet te mijden, dat ons hart naar dien uitweg wordt meegetrokken, en dat de stille overgave aan wat onze God over ons beschikt, ons begeeft.

Ook halverwege is hier niet mee te gaan, of ge zijt verloren. Zal 't bij naderend leed, dat God over ons beschikt, rustig in ons hart staan, dan moet juist van meet af de neiging in ons opleven, om in wat God over ons gebengt, te berusten. Er is dan óók wel in ons zieleleven een zucht, een begeerte, een verlangen om, kon het, het leed dat dreigt, nog af te wenden, maar als in ons gebed de stellige indruk ons wordt ingeprent, dat eerst het lijden en de smart ons weer tot onzen God zullen brengen, dan komt er een besef van overgave, een zin tot berusting in ons op, een als vanzelf ons overgeven, dat het lijden verzacht, en 't ons willig dragen doet. Doch juist die geheiligde, die willige, die aan God onderworpen stemming begeeft ons aanstonds, zoo we 't oor voor die bemoeizieke valsche troosters te luisteren leggen. En van daar de zoo stellige vermaning, die ons hier van Godswege toekomt, om niet alleen derzulken raad niet te volgen, maar zelfs niet naar hen te luisteren, hun niet te woord te staan, en niet met hen van gedachten te wisselen. Luisteren is hier de eigen ziel vergiftigen. En van daar het zoo beslissende en alles afsnijdende woord: »*Hoort niet naar hen!*"

In zulke bange oogenblikken is er tweeerlei trekking in ons hart. Van den éénen kant dringt er een besef tot in 't diepst van onze ziel door, dat 't leed ons niet kan gespaard worden, dat de tuchtiging die dreigt, het van God ons toegewezen redmiddel zal zijn, en dat eerst als deze bange bezoeking gewillig gedragen is, straks de goede gunste onzes Gods weer over ons zal komen. Maar van den anderen kant zijn en blijven we toch gevoelige menschenkinderen, die een verschrikking in de ziel voor het naderend lijden gevoelen, en o, zoo alles wagen zouden, om vooralsnog het leed dat dreigt, van ons af te wenden. Tusschen die tweeerlei neiging worstelt het dan diep in ons gemoed. En al eindigen we ten slotte met ons aan de tuchtiging, die God over ons brengt, over te geven, het gaat toch niet op eens, en bijna immer begint 't met een neiging en een poging van ons hart, of onze God nog te verbidden zou zijn, en of niet zonder kastijding met de booze neiging in ons hart kon gebroken worden.

Tusschen die twee dobbert en wisselt het dan in ons hart. Het gaat dan in onze ziele op en neder. Het éene oogenblik was 't de bezieling van stille onderwerping, doch een uur daarna slaat 't weer om, en willen we nogmaals 't wagen of er geen afwending van 't leed, ook zonder tuchtiging, mogelijk ware.

Juist nu in dit op en neder gaan van de gezindheid van ons hart schuilt dan 't gevaar. Dat ziet de Heere dan, en juist daarom gaat dan de ernstige waarschuwing naar ons uit: *Hoort niet naar hen*, leent niet 't luisterend oor aan hen, die u de kastijding uwa Gods van de ziel willen nemen. Reeds 't hooren naar wie u zulks diets wil maken, is een verzwakking van den zedelijken ernst, die uw geest in zulke bange oogenblikken bezielen moet.

En daarom, zie van meet af toe, dat ge u niet in 't onheilige verslingert. Zelfs 't luisteren naar zulk verleidend roepen zou u ten val kunnen brengen. Niet naar hen luisteren, niet naar hen hooren, is wat u terugbrengt tot uw God.

Dr. A. K.

Amsterdam, 15 November 1918.

Al zal het nog wel eenigen tijd duren, voordat de vrede tusschen de volkeren geteekend is, toch mag men reeds dankbaar zijn, dat de wapenstilstand, die deze week gesloten werd, aan het menschenmoorden een einde heeft gemaakt en de hervatting van den oorlog, nu Duitschland geheel is ingezonken, onmogelijk is. In de bevrijding van het diep ongelukkige België verblijden we ons van harte, en we wenschen niets liever, dan dat het na de bange beproeving, die het zoo heldhaftig doorstond, tot nieuwen bloei moge geraken. Ook voor ons land brengt de vrede in menig opzicht een zegen mede. Nu het gevaar van een invasie voorbij is, kunnen onze soldaten, die zoo trouw vier jaar aan de grenzen de wacht hebben gehouden, weer naar huis gaan. En aan het nijpend gebrek aan levensmiddelen zal wel een einde komen, nu we toevoer van over zee krijgen en de militaire voorraden niet langer behoeven bespaard te worden. Aan onze Regeering komt dank toe, dat ze met zoo krachtige hand heeft ingegrepen om voor voorziening in de meest dringende behoeften van ons volk te zorgen.

En toch kan er, nu de lang verwachte en zoo innig afgebeden vrede komende is, nauwelijks van een jubeltoon sprake wezen. Een rechtvaardige vrede, een vrede die de naties verloste van den druk van het militairisme, een vrede, die den haat en de bitterheid weg nam, en de volkeren in een broederband verbond, zulk een vrede zou met een blijden jubel door ons begroet zijn. Zelfs het bitter leed, dat de volkeren door dezen oorlog geleden hebben, en de stroomen bloeds, die op de slagvelden vergoten zijn, zou niet te dure prijs voor zulk een vrede zijn geweest. Maar wie durft thans nog op zulk een vrede hopen? De diep krenkende en de vooral voor een uitgehongerd volk zoo onbarmhartige voorwaarden, die de overwinnaars aan den verslagen en machteloozen vijand hebben opgelegd, toonen welk een geest thans de volkeren bezielt. Het klonk zoo schoon, toen Engelands minister verzekerde, dat wanneer hij in deze bokspartij den laatsten knock-out aan zijn tegenstander had gegeven, hij dan ridderlijk hem de hand zou reiken en de strijd uit zou zijn. Maar de droeve werkelijkheid toont ook nu weer, hoe weinig op zulke fraaie woorden valt te rekenen. Er is bij de overwinnaars een geest van wraakzucht opgekomen, die zelfs den verslagen vijand nog trapt en schendt. En het droefst is, dat natiën, die nog den naam van Christus dragen, zoo weinig verstaan van wat de geest van Christus eischt. Hij, die ons leerde onze vijanden te vergeven en die stervende aan het kruis nog voor zijn beulen bad. Het *vae victis*, wee den overwonnene, is de ruwe kreet van de wraakzucht van den overwinnaar, die nu alleen wordt gehoord. En hoe zal, wanneer die wraakzucht is bot gevierd, nog aan een verbroedering der volkeren kunnen worden gedacht?

Zoo heerscht de geest uit den afgrond nog over de volkeren. En het schijnt, dat die booze geest thans ook ons volk in de ellende van een sociale revolutie werpen wil. De vloedgolf, die uit Rusland opkwam, die heel Duitschland reeds overdekte, dreigt thans ook over onze grenzen heen te breken. De vaan van het oproer zal ontplooid worden. Als God het niet genadig verhoedt, zal de burgeroorlog losbarsten. Het socialisme vraagt niet naar wat recht is, maar eischt het politiek gezag voor zich op. Het is de minderheid in ons land, maar het wil de regeermacht veroveren. Het heet voor de nooden der arbeiders op te komen, en het zal de bangste ellende en den hongersnood over onze arbeiders brengen.

Bovendien, wat in Rusland en Duitschland nog begrijpelijk was, omdat daar door de schuld der machthebbers het volk in al de ellende van den oorlog was gestort, zou in ons land een onvergeeflijke misdaad wezen. Onze Regeering heeft al gedaan wat ze kon, om ons volk buiten den oorlog te houden, en onze Vorstin ging in zelfverloochening heel ons volk voor. Moeten we dan een herhaling beleven van wat in 1795 is geschied, toen de revolutiebrand uit Frankrijk naar ons oversloeg, Oranje uit het land gejaagd werd, ons volk in waanzin om den vrijheidsboom danste, en het einde was, dat ons land een wingewest van Frankrijk werd en we onze nationale zelfstandigheid verloren?

Nog blijft de hoop in het hart leven, dat het tot zulk een droef lot voor ons vaderland niet komen zal. Onze Regeering heeft in hare proclamatie aan ons volk zoo ernstig op de rampzalige gevolgen van een sociale revolutie gewezen; ze heeft met zooveel beslistheid en cordaatheid verklaard, dat zij de orde en het gezag handhaven zal; zij heeft getoond, hoe bereid zij is aan elken rechtmatigen eisch tegemoet te komen, dat het waanzin zou wezen, wanneer ons volk naar die roepstem niet luisterde.

Krachtige maatregelen mogen we van onze Regeering verwachten, niet alleen om het gezag tegenover elken revolutionairen aanval te handhaven, maar niet minder om aan rechtmatige grieven een einde te maken. De schandelijke winsthandel, die van den nood van ons volk misbruik maakte, om zich zelf met schatten te verrijken, moet onderdrukt worden. Onze sociale wetgeving, die reeds te lang liggen bleef, moet met kracht worden ter hand genomen, om den arbeiders een betere positie te verschaffen. Aan bureaucratische maatregelen, die zooveel bitterheid bij onze boeren en arbeiders gewekt hebben, moet een einde worden gemaakt. De militairistische geest, die in ons leger zooveel kwaad bloed gezet heeft, moet voor een beteren geest plaats maken. Onze Regeering heeft reeds getoond, dat zij zelfs voor zeer krasse daden niet terugschrikt om veel wat verkeerd was, weg te nemen. De ernstige lessen, die de historie in het buitenland ons gaf, mogen niet ongemerkt ons voorbijgaan.

Maar tegen de Revolutie, die het gezag zelf wil aantasten, door God over ons gesteld, mag en kan een Christen niet anders doen dan den strijd volhouden. Er is gelukkig bij onze Christen-arbeiders een open oog voor het gevaar, dat ons dreigt. Ze zullen met het revolutionaire socialisme geen bondgenootschap aangaan. Daarvoor zijn ze aan de banier van het Evangelie te trouw.

En bij heel ons Christenvolk moge er in de dagen van spanning die komen, veel gebed zijn tot Hem, die alleen den geest uit den Booze bezweren kan en die het rumoer der volkeren als het bruisen der golven stilt.

Want nog is het oude woord van Israel's dichter waarachtig:

God is ons eene Toevlucht en Sterkte. Hij is krachtiglijk bewezen eene Hulpe in benauwdheden.

Daarom zullen wij niet vreezen, al veranderde de aarde hare plaats en al werden de bergen verzet in het hart der zeeën.

Het derde eeuwfeest der Dordtsche Synode.

Nu het deze week driehonderd jaar geleden is, dat de Dordtsche Synode saamkwam, zullen onze Gereformeerde Kerken wel volgens het besluit der Generale Synode van Rotterdam dankbaar in hare samenkomsten den rijken zegen gedenken, dien God de Heere in deze Synode aan Nederland schonk. Hoezeer de ontzaglijke gebeurtenissen, die thans op het wereldtooneel zich afspelen en wier bange gevolgen ook ons vaderland met een revolutie bedreigen, aller hoofd en hart in spanning houden, toch mag daarom het derde eeuwgetij der Dordtsche Synode niet onopgemerkt voorbij gaan. De Synode van Dordt, de laatste maar ook de beroemdste van de Synodes, door onze Gereformeerde Kerken in de 16e en 17e eeuw gehouden, heeft daarvoor een te groote beteekenis voor onze Kerken en voor ons vaderland gehad.

Ook de Synode van Dordt spreekt van een strijd, maar een die voor de waarheid Gods gestreden is, en van een overwinning, doch die niet door het geweld der wapenen, maar door het zwaard van God is behaald. Om de beteekenis van dien strijd en die overwinning te verstaan, moet eerst een blik worden geslagen op de geschiedenis, die er aan vooraf ging.

Die strijd droeg een dubbel karakter.

Het Calvinisme, dat in de 16e eeuw zoo zegevierend zijn intocht in ons land had gedaan, dat de reformatie der Kerk in ons vaderland met zoo krachtige hand had doorgevoerd en dat in onze worsteling met Spanje de ruggegraat van ons verzet was gebleken, ontmoette al spoedig twee vijanden op zijn weg, met wie het een worsteling op leven en dood te kampen heeft gehad.

De eene vijand was de libertijnsche regentenpartij, die veel meer om eigen regeermacht dan om de religie in strijd met Spanje was gegaan; van de strenge zedetucht en de scherp belijnde Confessie der Calvinisten niets wilde weten, en, al koos ze voor het Protestantisme, een volkskerk wilde, waarin de Overheid den baas zou spelen en aan de Kerk haar wil zou opleggen. Had Prins Willem, wiens liefde voor de kleine luyden zich nooit verloochende, deze regentenpartij niet in toom gehouden, reeds toen zou een burgeroorlog zijn ontbrand. Maar toen hij stierf en Prins Maurits zich meer om de oorlogszaken dan om de leiding van den Staat bekommerde, meende deze Regentenpartij, aan wier hoofd Oldenbarnevelt stond, dat nu het oogenblik gekomen was, om het verzet der Calvinisten te breken en de Kerk voor goed onder het juk van den Staat te brengen.

Toch zou de Regenten-partij tot zoo vermetele daad den euvelen moed niet hebben gehad, wanneer niet tegelijkertijd in den boezem der Gereformeerde Kerk zelf een nog veel gevaarlijker vijand tegen het Calvinisme was opgestaan, in wien ze bij haar strijd tegen de Calvinisten een welkomen bondgenoot vond. Die tweede vijand was het Arminianisme, dat zijn aanval richtte op het hart van het Calvinisme, de belijdenis van de souvereine genade Gods. Hoewel Arminius zelf het deed voorkomen, alsof hij alleen bezwaar had tegen de „harde predestinatieleer" van Calvijn, al spoedig bleek, dat het verschil veel dieper ingreep en het Arminianisme, gelijk Groen terecht opmerkte, door een leerstuk aan te randen, dat bij uitnemendheid voor hatelijke en ongerijmde misvorming vatbaar was, in den grond bedoelde de bestrijding van die waarheden, die de kern en kracht van het Evangelie uitmaken. Het was de oude strijd, die reeds gevoerd was tusschen Pelagius en Augustinus, dien ook een Luther gestreden had tegen Erasmus, de strijd of de zaligheid afhing van den vrijen wil des menschen, dan wel van het vrijmachtig welbehagen Gods. In de Remonstrantie, die de Arminianen in 1610 bij de Staten van Holland inleverden, kwam, hoezeer ze ook poogden hun afwijkende gevoelens te bemantelen, het geschil maar al te duidelijk uit. Ze lieten het eeuwig raadsbesluit Gods over de verkiezing en verwerping niet rusten op het welbehagen Gods maar op, het voorgeziene geloof of ongeloof van den mensch. Ze loochenden, dat Christus aan het kruis werkelijk voor de zijnen volkomen voldaan had en maakten het offer van Christus tot een verzoeningsmiddel, waarvan de kracht en waarde afhing van den mensch, die deze verzoening aannam. Ze verzwakten de belijdenis van het diepe verderf, dat door de zonde over den mensch was gebracht, om voor de vrijheid van zijn wil nog een plaats over te houden. Ze ontkenden de almachtige en onwederstandelijke werking van den Heiligen Geest, waardoor de mensch tot geloof en bekeering gebracht wordt, en lieten die werking afhangen van den menschelijken wil. En door de volharding der heiligen te ontkennen, namen zij de zekerheid der zaligheid voor den geloovige weg, die door eigen schuld immers weer kon afvallen en voor eeuwig verloren gaan.

Het Arminianisme, onder den schijn van op te komen voor de zedelijke verantwoordelijkheid van den mensch, tastte aldus het grondbeginsel van de Gereformeerde Kerk aan, voerde het door zijn semi-pelagianisme naar de werkheiligheid der Roomsche Kerk terug en baande het tegelijk door zijn rationalisme den weg voor Socijn. Het miste, gelijk een schrijver onzer dagen terecht heeft gezegd, alle religieuse diepte. Het bleef niet, zooals de Apostel Paulus, vol heiligen eerbied voor het ondoorgrondelijke mysterie van Gods uitverkiezing staan, maar trachtte de gerechtigheid Gods en de verantwoordelijkheid van den mensch te redden door de souvereiniteit Gods op te offeren en de zaligheid van den mensch op te hangen aan het spinrag van den menschelijken wil.

De strijd, die door dit dogmatisch geschil in de Kerk ontstond, werd nog verscherpt, doordat de Staten van Holland, in plaats van de beslissing over te laten aan een nationale Synode, die alleen bevoegd en gerechtigd was om over geloofsgeschillen uitspraak te doen, zelf als geloofrechters optraden, en onder het voorgeven, dat zij voor de rust en den vrede der Kerken wilden zorgen, hun tolerantie-edicten uitvaardigden waardoor elke actie tegen de Arminianen verboden werd en feitelijk de leervrijheid in de Kerk ingevoerd werd. Daarbij kwam, dat de Staten van Holland, die het provincialisme ten top dreven, en voor de nationale eenheid van ons volk al zeer weinig voelden, reeds daarom van een *nationale* Synode niets weten wilden. Elke provincie zou, zoo was hun parool, op het stuk der religie geheel zelfstandig beslissen. De eenheid van religie, die de vaste band was, welke de provinciën saamsnoerde en de hoeksteen van ons Staatsgebouw, dreigde verbroken te worden.

Zoo kreeg het kerkelijk geschil tegelijk een scherp geteekend politiek karakter. Want toen de Calvinisten zich aan deze edicten der Staten niet wilden onderwerpen, greep de Overheid met geweld in, ontzette ze hen uit hun ambt, verving hen door Arminiaansche predikanten en voerde een Staatskerkenorde in, waardoor alle macht in handen der Magistraten gelegd werd.

De Calvinisten gaven echter den strijd niet op. Beroofd van hun kerkgebouwen, vergaderden ze in het open veld, of in stallen en schuren, om hun predikanten te hooren, aan wie ze trouw bleven. Zelfs dat wilde de Overheid niet gedoogen. Ze vervolgde de Calvinisten, ontpoorterde ze, lei hun geldboeten op of wierp ze in de gevangenis. De vrijheid der religie, waarvoor de vaderen goed en bloed hadden opgeofferd, werd aan de kinderen ontzegd. En toen ook deze strenge maatregelen niet baatten, dreef Oldenbarnevelt bij de Staten van Holland de »scherpe resolutie" door, waarbij de stedelijke magistraten gemachtigd werden waardgelders in dienst te nemen, om desnoods met wapengeweld het verzet der Calvinisten te breken.

Dat dit opzet om het Calvinisme voor goed te onderdrukken, niet is gelukt, is in de eerste plaats te danken aan de onverzettelijke standvastigheid der Calvinisten zelf. Even doof als ze bleven voor de lokstem der tolerantie, even weinig bogen ze voor dreigement en geweld. Weer schitterde in hen de martelaarsmoed van een heroiek voorgeslacht. Ze gaven hun kerkgebouwen prijs, ze droegen boete en straf, maar ontrouw aan hun beginsel worden deden ze niet.

Toch zou dit kloek verzet niet tot zoo schoone overwinning hebben geleid, wanneer God de Heere in den bangsten nood niet voor een bevrijder gezorgd had. Prins Maurits, die al te lang het staatsbeleid aan Oldenbarneveld had overgelaten, trad nu, door zijn neef Lodewijk van Nassau daartoe aangespoord, als beschermer der vervolgden op. Hij liet den eed zich voorlezen, bij de aanvaarding van het Stadhouderschap afgelegd, dat hij „de ware Gereformeerde religie zou handhaven en verdedigen tot den laatsten druppel bloeds toe", en aan dien eed getrouw koos hij de partij der Calvinisten door openlijk met zijn hofstoet bij hen in de Kloosterkerk ter preek te gaan. Straks trekt hij het land door, verzet de weerbarstige magistraten, dankt de waardgelders af en opent de kerkgebouwen weer voor de Calvinisten. Maar Prins Maurits heeft meer gedaan dan dit. Hij voelde, dat niet staatsgeweld, maar alleen een wettige Synode der Kerken over dit geschil uitspraak had te doen en den vrede aan de Kerken had te hergeven. Daarom rustte hij niet, voordat de Generale Staten een Nationale Synode hadden bijeengeroepen. Oldenbarnevelt, die tot het laatste toe tegen de saâmroeping der Synode zich verzet heeft, werd gevangen genomen met de leiders der Libertijnsche regentenpartij. Toen bogen de Staten van Holland eindelijk het hoofd en werd hun verzet gebroken.

Zoo kon onder hooge goedkeuring van 's Lande hooge Overheid eindelijk de Nationale Synode saâmkomen. Hier zou het pleit worden beslist.

Dr. H. H. K.

Leestafel.

J. C. Rullmann, Dr. F. L. Rutgers in zijn leven en werken geschetst. Drukkerij Libertas. 1918. Rotterdam.

III.

Na lezing van Rullmann's boek kan ik het niet anders zien dan dat in 's-Hertogenbosch, waar Dr. Rutgers den 5en Augustus van 1877 daar zijn voorganger Dr. H. Pierson, die tot Directeur der Heldring-gestichten benoemd was, werd bevestigd, een tweede periode in zijn predikantsleven begint.

De Gemeente van den Bosch, die onder haar meergegoede leden een vrij groot aantal vrijzinnigen telde, was andersoortig dan de vier overwegend orthodoxe, die hij tot dusver gediend had en deze zoo heel andere omgeving is mee oorzaak geweest van Rutgers anders dan van '60—'77, als predikant optreden.

De strijd door Pierson en Lohman in de bekende »Bossche Schoolkwestie" tegenover de vrijzinnigen gevoerd, was door het stichten dier beide heeren van een beslist orthodoxe school, vóór Rutgers komst reeds geëindigd. Ds. Rullmann memoreert dien strijd kortelijk op p. 47. In Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman, Raadsheer in het Hof van Noord-Brabant en ook na de »Bossche Schoolkwestie" onvermoeid strijder voor de christelijke school, vond de orthodoxe predikant, die te Vlissingen zoo principieel in den Schoolstrijd was opgetreden, gelijk zijn biograaf zegt »een geestverwant en vriend te midden van velerlei miskenning".